

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
Р І Ш Е Н Н Я
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів
України щодо офіційного тлумачення положень статті 151²
Конституції України**

м. К и ї в
2 грудня 2019 року
№ 11-р/2019

Справа № 1-182/2019(4165/19)

Велика палата Конституційного Суду України у складі суддів:

Тупицького Олександра Миколайовича – головуючого,
Головатого Сергія Петровича,
Завгородньої Ірини Миколаївни – доповідача,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колісника Віктора Павловича,
Кривенка Віктора Васильовича,
Лемака Василя Васильовича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Мойсика Володимира Романовича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Філюка Петра Годосьовича,

розглянула на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 151² Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Завгородню І.М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне подання – 49 народних депутатів України – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням щодо офіційного тлумачення положень статті 151² Конституції України, відповідно до яких рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені.

Народні депутати України зазначають, що потреба в офіційному тлумаченні положень статті 151² Конституції України спричинена їх юридичною невизначеністю, оскільки у статті 150 Конституції України в редакції до внесення змін Законом України „Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)“ від 2 червня 2016 року № 1401–VIII (далі – Закон № 1401) „чітко й недвозначно йшлося про неможливість оскарження лише рішень Конституційного Суду України, прийнятих за наслідками вирішення питань щодо відповідності Конституції України (конституційності) певних правових актів та щодо офіційного тлумачення Конституції України і законів України“. Проте, доповнивши Конституцію України статтею 151² і змінивши частину другу її статті 150, законодавець прямо не вказав переліку рішень, які не можуть бути оскаржені.

Автори клопотання просять дати офіційне тлумачення положень статті 151² Конституції України в контексті такого питання: „які саме рішення Конституційного Суду України не можуть бути оскаржені: будь-які рішення, що їх приймає Конституційний Суд України на своїх засіданнях, в тому числі у формі постанов на спеціальних пленарних засіданнях, зокрема, з питань обрання Голови Конституційного Суду України, надання згоди на затримання або утримування під вартою чи арештом судді Конституційного Суду України, ухвалення рішення про звільнення судді Конституційного Суду України з посади; чи лише рішення з питань, пов'язаних із здійсненням конституційного провадження за наслідками розгляду справ за конституційними поданнями, конституційними зверненнями та конституційними скаргами“.

2. Вирішуючи порушене в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить із такого.

2.1. Україна є демократична, правова держава (стаття 1 Конституції України); в Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; норми Конституції України є нормами прямої дії (стаття 8 Основного Закону України); органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19 Конституції України).

Конституцією України визначено, що Конституційний Суд України є незалежним, самостійним органом з виключними конституційними повноваженнями. Конституційний Суд України як орган конституційної юрисдикції посідає особливе місце в системі органів державної влади, виконуючи специфічну функцію – здійснення конституційного контролю з метою забезпечення верховенства Конституції України.

Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України; діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків (стаття 147 Конституції України).

Відповідно до статті 150 Основного Закону України до повноважень Конституційного Суду України належить:

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність): законів та інших правових актів Верховної Ради України; актів Президента України; актів Кабінету Міністрів України; правових актів

Верховної Ради Автономної Республіки Крим (за конституційними поданнями: Президента України; щонайменше сорока п'яти народних депутатів України; Верховного Суду; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Верховної Ради Автономної Республіки Крим);

2) офіційне тлумачення Конституції України (за конституційними поданнями: Президента України; щонайменше сорока п'яти народних депутатів України; Верховного Суду; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Верховної Ради Автономної Республіки Крим);

3) здійснення інших повноважень, передбачених Конституцією України.

До інших повноважень Конституційного Суду України, про які йдеться у пункті 3 частини першої статті 150 Основного Закону України, Конституція України відносить:

– надання за зверненням Верховної Ради України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України (пункт 28 частини першої статті 85);

– надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент (рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту приймається Верховною Радою України не менш як трьома четвертими від її конституційного складу після перевірки справи Конституційним Судом України) (частина шоста статті 111);

– вирішення за зверненням Президента України питання щодо конституційності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (частина друга статті 137);

– надання за зверненням Президента України, або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість (частина перша статті 151);

– надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України висновків про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою (частина друга статті 151);

– надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту (частина третя статті 151);

– вирішення питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи (стаття 151¹);

– надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України (стаття 159).

Відповідно до Основного Закону України Конституційний Суд України також вирішує питання щодо обрання на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України Голови Конституційного Суду України (частина восьма статті 148), надання згоди на затримання судді Конституційного Суду України або утримування під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (частина третя статті 149), а також ухвалює рішення про звільнення з посади судді Конституційного Суду України щонайменше двома третинами від його конституційного складу (частина третя статті 149¹).

Конституційний Суд України зазначає, що в Основному Законі України передбачено здійснення Конституційним Судом України його виключних конституційних повноважень з ухвалення актів щодо питань, пов'язаних зі здійсненням конституційного провадження, а також актів з питань, пов'язаних із забезпеченням належної організації діяльності Конституційного Суду

України та реалізацією конституційно-правових гарантій незалежності і недоторканності суддів Конституційного Суду України (обрання Голови Конституційного Суду України, надання згоди на затримання судді Конституційного Суду України або утримування його під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, звільнення з посади судді Конституційного Суду України).

2.2. Згідно зі статтею 151² Конституції України рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені.

Обов'язковість, остаточність та неможливість оскарження ухвалених Конституційним Судом України актів за наслідками розгляду справ пов'язані з виключними повноваженнями органу конституційної юрисдикції.

Конституційний Суд України у своїх юридичних позиціях зазначав, що перерозподіл конституційної компетенції є можливим тільки шляхом внесення змін до Конституції України відповідно до розділу XIII „Внесення змін до Конституції України“ Конституції України (абзац двадцять другий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 23 грудня 1997 року № 7-зп); винятки з конституційних норм встановлюються самою Конституцією України, а не іншими нормативними актами (пункт 4 резолютивної частини Рішення від 30 жовтня 1997 року № 5-зп); зміна визначених Конституцією України повноважень Конституційного Суду України може здійснюватися лише шляхом внесення змін до Конституції України (абзац дев'ятий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 26 червня 2008 року № 13-рп/2008).

Наведене вказує на беззаперечність рішень (актів незалежно від форми) Конституційного Суду України за наслідками конституційних проваджень, неможливість їх зміни чи скасування в частині або в цілому. Незгода з такими рішеннями (актами) не дозволяє жодному органу публічної влади ставити під сумнів їх зміст. Недодержання цих вимог є посяганням на передбачені частиною другою статті 147 Конституції України, зокрема, такі засади

діяльності Конституційного Суду України, як незалежність та обов'язковість ухвалених ним рішень і висновків.

Конституційний Суд України зазначає, що положення розділу XII „Конституційний Суд України“ Конституції України, які мають системний і взаємопов'язаний характер, не конкретизують форм (видів) актів для вирішення усіх питань, які належать до виключних повноважень Конституційного Суду України.

Нормами статті 151 Конституції України, яка міститься у цьому розділі, а також положеннями статті 159 Конституції України визначено лише випадки, коли Конституційний Суд України ухвалює рішення у формі висновку (надає висновок).

Водночас Конституція України не вказує, у яких випадках при реалізації його інших виключних конституційних повноважень Конституційний Суд України ухвалює „рішення“. Це дозволяє констатувати, що термін „рішення“, який застосовується у статті 151² Конституції України, є загальним (родовим) поняттям, яке охоплює всі інші акти, окрім таких, як „висновки“, що їх ухвалює Конституційний Суд України з питань його виключних конституційних повноважень.

Крім зазначеного, це підтверджується тим, що, по-перше, рішення як вид актів Конституційного Суду України не пов'язані виключно з реалізацією Конституційним Судом України повноважень, передбачених пунктами 1, 2 частини першої статті 150 Конституції України (вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів та інших відповідних актів; офіційне тлумачення Конституції України), як це мало місце за статтею 150 Конституції України в редакції до внесення змін Законом № 1401; по-друге, про такий вид акта, як „рішення“ Конституційного Суду України, йдеться у положеннях Конституції України, які регламентують вирішення питань, не пов'язаних зі здійсненням конституційного провадження (частина третя статті 149¹ Конституції України).

2.3. Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово висловлював юридичні позиції щодо обов'язковості рішень, висновків Конституційного Суду України, ухвалених ним з питань, пов'язаних зі здійсненням конституційного провадження (за наслідками розгляду справ), остаточності та неможливості їх оскарження, зокрема:

– висновок Конституційного Суду України матиме значення гарантії додержання встановленого порядку внесення змін до Конституції України та стабільності Конституції України тільки за умови його обов'язковості для Верховної Ради України (абзац дев'ятий пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 9 червня 1998 року № 8-рп/98);

– рішення Конституційного Суду України незалежно від того, визначено в них порядок і строки їх виконання чи ні, є обов'язковими до виконання на всій території України; органи державної влади, органи Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, посадові та службові особи, громадяни та їх об'єднання, іноземці, особи без громадянства повинні утримуватись від застосування чи використання правових актів або їх положень, визнаних неконституційними; рішення Конституційного Суду України мають пряму дію і для набрання чинності не потребують підтверджень з боку будь-яких органів державної влади; обов'язок виконання рішення Конституційного Суду України є вимогою Конституції України, яка має найвищу юридичну силу щодо всіх інших нормативно-правових актів; додаткове визначення у рішеннях, висновках Конституційного Суду України порядку їх виконання не скасовує і не підмінє загальної обов'язковості їх виконання (абзаци другий, третій, шостий пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000);

– закони, інші правові акти або їх окремі положення, визнані неконституційними, не можуть бути прийняті в аналогічній редакції, оскільки рішення Конституційного Суду України є „обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені“; повторне запровадження правового регулювання, яке Конституційний Суд України

визнав неконституційним, дає підстави стверджувати про порушення конституційних приписів, згідно з якими закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (абзац другий пункту 7 мотивувальної частини Рішення від 8 червня 2016 року № 4-рп/2016).

Слід зазначити, що такі юридичні позиції Конституційний Суд України висловлював на підставі положень статті 150 Конституції України в редакції до внесення змін Законом № 1401, яка встановлювала, що обов'язковими до виконання на території України, остаточними і такими, що не можуть бути оскаржені, є рішення Конституційного Суду України, ухвалені ним з питань, передбачених цією статтею. У зазначеній статті Конституції України в редакції до внесення змін Законом № 1401 передбачалось, що до повноважень Конституційного Суду України належить: вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність): законів та інших правових актів Верховної Ради України; актів Президента України; актів Кабінету Міністрів України; правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Законом № 1401 було викладено у новій редакції частину другу статті 150 Конституції України і доповнено Конституцію України статтею 151², яка встановила, що „рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені“.

Конституційний Суд України у Висновку у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 20 січня 2016 року № 1-в/2016 зазначив, що норма статті 151² Конституції України „рівною мірою поширює характеристики обов'язковості, остаточності та неоскаржуваності на рішення та висновки Конституційного Суду України, що узгоджується із принципом обов'язковості ухвалених Конституційним Судом України рішень і висновків, який визначається у

статті 147 Основного Закону України“ (абзац третій підпункту 3.21 пункту 3 мотивувальної частини).

Досліджуючи порушені у конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з того, що стаття 151² Конституції України не встановлює, що обов'язковими, остаточними і такими, що не можуть бути оскаржені, є лише рішення Конституційного Суду України, ухвалені з питань, пов'язаних зі здійсненням конституційного провадження. За змістом вказаної та інших статей розділу XII „Конституційний Суд України“ Конституції України такими є усі рішення Конституційного Суду України, ухвалені ним з питань, які належать до його виключних конституційних повноважень.

2.4. Конституційний Суд України виходить із того, що принцип незалежності Конституційного Суду України полягає у самостійному та без будь-якого стороннього впливу здійсненні органом конституційної юрисдикції своїх повноважень та нерозривно пов'язаний з конституційно-правовими гарантіями незалежності суддів Конституційного Суду України.

Так, стаття 149 Основного Закону України визначає, що незалежність і недоторканність судді Конституційного Суду України гарантуються Конституцією і законами України (частина перша); вплив на суддю Конституційного Суду України у будь-який спосіб забороняється (частина друга); суддю Конституційного Суду України не може бути притягнуто до відповідальності за голосування у зв'язку з ухваленням Конституційним Судом України рішень та надання ним висновків, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку (частина четверта); держава забезпечує особисту безпеку судді Конституційного Суду України та членів його сім'ї (частина п'ята).

Незалежність суддів Конституційного Суду України також забезпечується особливим порядком їх призначення на посади, звільнення з посад та припинення повноважень. Без згоди Конституційного Суду України

суддю Конституційного Суду України не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (частина третя статті 149 Конституції України). Рішення про звільнення з посади судді Конституційного Суду України Конституційний Суд України ухвалює щонайменше двома третинами від його конституційного складу (частина третя статті 149¹ Конституції України).

Конституцією України до повноважень Конституційного Суду України також віднесено обрання Конституційним Судом України на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України зі свого складу Голови Конституційного Суду України шляхом таємного голосування (частина восьма статті 148 Основного Закону України).

Аналізуючи положення частини восьмої статті 148, частини третьої статті 149, частини третьої статті 149¹ Основного Закону України у взаємозв'язку з положеннями частини другої статті 147 Конституції України, згідно з якими одним з принципів діяльності Конституційного Суду України є обов'язковість ухвалених ним рішень і висновків, Конституційний Суд України зазначає, що рішення, ухвалені ним у межах виключних конституційних повноважень, є обов'язковими для усіх органів публічної влади, їх посадових осіб. Конституція України не наділяє будь-який інший орган публічної влади повноваженнями щодо обрання Голови Конституційного Суду України, позбавлення судді Конституційного Суду України недоторканності та звільнення його з посади, а також не встановлює можливості делегувати повноваження іншим органам публічної влади.

Отже, обрання Голови Конституційного Суду України, надання згоди на затримання судді Конституційного Суду України або утримування під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, звільнення з посади судді Конституційного Суду України з підстав, передбачених частиною другою статті 149¹ Конституції України, належить до повноважень Конституційного Суду України як єдиного уповноваженого Основним Законом України органу на прийняття рішень із зазначених питань. Рішення органу конституційної

юрисдикції безвідносно до їх юридичної форми є результатом реалізації Конституційним Судом України виключних конституційних повноважень, тому вони є обов'язковими і не можуть бути оскаржені.

Викладене дає підстави для висновку, що відповідно до приписів статті 151² Конституції України не можуть бути оскаржені будь-які рішення Конституційного Суду України незалежно від їх юридичної форми (виду), ухвалені ним як з питань, пов'язаних зі здійсненням ним конституційного провадження, так і питань, пов'язаних із забезпеченням належної організації діяльності Конституційного Суду України та реалізацією конституційно-правових гарантій незалежності і недоторканності суддів Конституційного Суду України. Це зумовлюється особливим конституційним статусом Конституційного Суду України, юридичною природою його рішень, а також надзвичайною важливістю покладених на нього функцій та завдань, пов'язаних із забезпеченням верховенства Конституції України.

Однак Конституційний Суд України може переглянути індивідуальні акти, ухвалені ним з підстав, передбачених частиною другою статті 149¹ Конституції України. Такий перегляд має здійснюватися з дотриманням вимог, встановлених частиною третьою статті 149¹ Конституції України для ухвалення таких актів.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151², 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 35, 65, 66, 74, 84, 88, 89, 92, 94 Закону України „Про Конституційний Суд України“ Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті порушеного у конституційному поданні питання положення статті 151² Конституції України слід розуміти так, що рішення Конституційного Суду України безвідносно до їх юридичної форми, ухвалені з

питань його виключних конституційних повноважень, не можуть бути оскаржені.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ